

ВІДГУК

офіційного опонента доктора наук з фізичного виховання та спорту, професора кафедри теорії і практики фізичної культури і спорту Рівненського державного гуманітарного університету Савлюк Світлани Петрівни на дисертацію Кадієвої Маргарити Василівни «Організаційно-методичні умови впровадження засобів скелелазіння в оздоровчо-рекреаційну діяльність дітей молодшого шкільного віку з емоційно-вольовими порушеннями», подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність теми дослідження

Дисертаційна робота Кадієвої М. В. присвячена актуальній темі – організаційно-методичним умовам впровадження засобів скелелазіння в оздоровчо-рекреаційну діяльність дітей молодшого шкільного віку з емоційно-вольовими порушеннями, у яких офіційно діагностовано низький рівень функціонування когнітивних процесів, відхилення поведінки, спостерігається дезадаптація в освітньому та соціальному середовищі.

На сучасному етапі виявлено недостатність наукової інформації з питань удосконалення організаційно-методичних умов впровадження засобів скелелазіння в оздоровчо-рекреаційну діяльність дітей молодшого шкільного віку з емоційно-вольовими порушеннями. Особливою актуальністю вирізняється проблема вивчення закономірностей та особливостей фізичного й емоційного стану дітей молодшого шкільного віку з емоційно-вольовими порушеннями, що відіграє важливу роль у реалізації цілісності й гармонійності особистісного потенціалу дитини в процесі фізичного виховання. При організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми фахівці відчують труднощі під час добору засобів і методів, обсягу й інтенсивності фізичних вправ, які відповідали б індивідуальним можливостям молодших школярів із емоційно-вольовими порушеннями. Нівелювання таких труднощів уможливить оптимізацію процесу фізичного виховання у закладах освіти для таких дітей, а відтак – забезпечить їхній гармонійний розвиток і соціальну адаптацію. Аналіз змісту дисертації дав змогу зазначити, що

актуальність теми дисертаційної роботи зумовлена потребою розроблення науково обґрунтованої програми оздоровчо-рекреаційних занять із використанням засобів скелелазіння для дітей молодшого шкільного віку з емоційно-вольовими порушеннями та визначення організаційно-методичних умов її впровадження.

З огляду на вищевикладене тема дисертаційної роботи Кадієвої М. В., без сумніву, є актуальною і важливою для розвитку сучасної теорії та практики фізичного виховання. Вивчення тексту дисертації й опублікованих за темою досліджень наукових праць слугує підставою для констатації того, що рецензовану роботу Кадієвої Маргарити Василівни присвячено дослідженню актуальної та недостатньо опрацьованої у фізичному вихованні проблеми. Вищезазначене обґрунтовує актуальність обраного автором напряму наукових досліджень, їх значне теоретичне та практичне значення, доводить, що автор виходить із потреб обґрунтування підходів до організації оздоровчо-рекреаційної діяльності дітей молодшого шкільного віку з емоційно-вольовими порушеннями.

Мета дослідження полягала у розробці і теоретичному обґрунтуванні програми оздоровчо-рекреаційних занять з використанням засобів скелелазіння для дітей молодшого шкільного віку з емоційно-вольовими порушеннями та визначенні організаційно-методичних умов її впровадження.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими планами, темами

Дисертаційну роботу виконано на кафедрі здоров'я, фітнесу та рекреації Національного університету фізичного виховання і спорту України відповідно до Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2016–2020 рр. за темою 3.15. «Теоретико-методологічні засади оздоровчо-рекреаційної рухової активності різних груп населення» (номер держреєстрації 0116U001630) та Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021-2025 роки за темою 3.1. «Теоретичні та технологічні засади оздоровчо-

рекреаційної рухової активності та здорового способу життя різних груп населення» (номер держреєстрації 0121U107534).

Наукова новизна дослідження та отриманих результатів

У роботі вперше теоретично обґрунтовано та розроблено програму оздоровчо-рекреаційних занять із використанням засобів скелелазіння для дітей молодшого шкільного віку з емоційно-вольовими порушеннями, сформульовано мету та завдання, принципи, умови (організаційні, методичні), рівні впровадження (організаційний, діагностичний, програмно-методичний, контрольно-корекційний, інформативно-консультативний), засоби, критерії ефективності (покращення показників фізичного та психоемоційного стану, соціальної взаємодії та комунікації, вольових якостей, координаційних здібностей, підвищення інтересу до систематичного відвідування занять); вперше виявлено фактори, що лімітують ефективність оздоровчо-рекреаційних занять дітей з емоційно-вольовими порушеннями, ключовими з яких є недостатній рівень кваліфікації та спеціальних знань у фахівців щодо роботи з дітьми з розладами емоційно-вольової сфери та складність в організації оздоровчо-рекреаційних занять для даного контингенту; вперше визначено організаційні (наявність кваліфікованих фахівців для роботи з дітьми з емоційно-вольовими порушеннями, належний стан матеріально-технічного забезпечення, співпраця з батьками дитини та організація з ними консультативно-просвітницької роботи) та методичні (створення повного програмного супроводу оздоровчо-рекреаційних занять та урахування можливості його корекції в залежності від умов впровадження, підвищення фахової компетентності та кваліфікації фахівців, методичний супровід фахівців, що працюють з дітьми з емоційно-вольовими порушеннями, підвищення педагогічної грамотності батьків з питань здоров'язбереження) умови впровадження засобів скелелазіння в оздоровчо-рекреаційну діяльність дітей молодшого шкільного віку з емоційно-вольовими порушеннями.

Практичне значення результатів дослідження

Практична значущість роботи полягала в розробці програми оздоровчо-рекреаційних занять із використанням засобів скелелазіння для дітей молодшого шкільного віку з емоційно-вольовими порушеннями, що включала вправи на розвиток соціальної взаємодії та комунікації; вправи та ігрові технології, спрямовані на розвиток вольових якостей; вправи на відчуття статичної та динамічної рівноваги; розвиток дрібної моторики рук, вправи на розвиток уваги, ігрові технології, естафети, квести з елементами скелелазіння.

Основні положення, висновки та результати дослідження впроваджено в практику діяльності скеледрома «UP»; ГО Спортивного клубу Гіперіон; у освітній процес підготовки студентів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, зокрема в навчальний курс дисципліни «Оздоровчі види рухової активності»; у освітній процес підготовки студентів Національного університету фізичного виховання і спорту України, зокрема в навчальний курс дисципліни «Фітнес та рекреація».

Ступінь обґрунтованості та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Усі наукові положення, висновки та рекомендації, які сформульовано в дисертації Кадієвої М. В., достатньою мірою обґрунтовано експериментальними даними, спроектовано на мету та завдання роботи. Ступінь вірогідності отриманих результатів забезпечено тривалістю і кількістю експериментальних досліджень, використанням у роботі сучасних методів, які відповідають вимогам наукової метрології. Достовірність отриманих результатів забезпечено адекватністю методів меті та завданням роботи, достатнім обсягом і репрезентативністю емпіричного матеріалу, коректністю статистичної обробки даних із залученням сучасних комп'ютерних програм.

Під час виконання дослідження у відповідності до мети та завдань, було використано такі **методи**: теоретичний аналіз, узагальнення та систематизація даних фахової науково-методичної літератури та документальних матеріалів; абстрагування, порівняння та зіставлення, індуктивний і дедуктивний методи, метод експертної оцінки; педагогічні методи дослідження; антропометричні методи дослідження; фізіологічні методи дослідження; психодіагностичні методи дослідження; оцінка рівня фізичного здоров'я; вкопіювання з медичних карт; методи математичної статистики.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій здобувача в опублікованих працях

За матеріалами дисертації опубліковано 11 наукових праць: серед яких 4 статі опубліковано у фахових виданнях України за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт (зараховується як 3), 5 публікацій апробаційного характеру, 2 додатково відображають наукові результати дисертації.

Основні результати наукових пошуків і практичних доробків дисертаційної роботи було оприлюднено у доповідях на III-ій Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення» (Львів, 2018); XI-ій Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2018); XII-ій Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2019); XXI-ій Міжнародній науково-практичній конференції «Фізична культура, спорт і здоров'я: стан, проблеми та перспективи» (Харків, 2021); III-ій Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Фізична реабілітація та здоров'язбережувальні технології: реалії і перспективи» (Полтава, 2017); науково-методичних конференціях кафедри здоров'я, фітнесу та рекреації Національного університету фізичного виховання і спорту України (2017 – 2021).

Оцінка структури, змісту дисертаційної роботи та її основних положень

Структура роботи є традиційною. Матеріали роботи викладено на 230 сторінках тексту комп'ютерного набору державною мовою. До них входять: анотація, перелік умовних скорочень, вступ, п'ять розділів, практичні рекомендації, висновки, список використаних джерел та додатки. Дисертація містить 24 таблиці та 6 рисунків.

У даних власних досліджень найбільш суттєвими були наступні положення: у дисертації здійснено теоретичне узагальнення матеріалів літературних джерел, систематизовано практичний досвід фахівців і власних напрацювань і запропоновано новий підхід щодо підвищення ефективності оздоровчо-рекреаційних занять для дітей молодшого шкільного віку з емоційно-вольовими порушеннями.

Аналіз фізичного розвитку дітей із емоційно-вольовими порушеннями підтвердив і доповнив дослідження, проведені у роботах інших авторів, що розлади емоційно-вольової сфери не чинять якого-небудь принципового впливу на зміни закономірностей росту дитячого організму. Виявлено, що показники функціонального стану серцево-судинної системи молодших школярів з емоційно-вольовими порушеннями достовірно не відрізнялися від дітей цього віку з нормотиповим розвитком.

Аналіз фізичної підготовленості обстежуваного контингенту підтвердив наявні у фаховій літературі тенденції щодо недостатнього рівня розвитку фізичних якостей молодших школярів. Отримані результати у рухових тестах, які характеризують розвиток координаційних здібностей, вказують на те, що у молодших школярів 9-10 років вони значно нижчі за їх однолітків із нормотиповим розвитком. Аналіз емоційно-вольової сфери молодших школярів 9-10 років обох статевих груп дав змогу виявити несформованість, або слабку сформованість таких досліджуваних якостей: дисциплінованість, самостійність, наполегливість, витримка, організованість, рішучість та ініціативність, що вказує на відмінність даної категорії школярів

від їх однолітків із типовим розвитком. У ході дослідження психоемоційної сфери у даній категорії школярів, було встановлено домінування середнього та високого рівня психоемоційної напруги як у хлопчиків, так і у дівчаток 9-10 років, що значно відрізняє їх від однолітків з нормотиповим розвитком.

Отримані дані фізичного стану дітей молодшого шкільного віку з емоційно-вольовими порушеннями свідчать про певні особливості показників, які важливо урахувати при складанні програми оздоровчо-рекреаційних занять з використанням засобів скелелазіння для даного контингенту.

У ході застосування методу експертних оцінок виявлено, що найбільш значущими факторами, які негативно впливають на ефективність оздоровчо-рекреаційних занять дітей молодшого шкільного віку з емоційно-вольовими порушеннями за узгодженою думкою експертів ($W=0,878$; $\chi^2=77,24$; $p<0,01$), є невідповідність фахівців до роботи з дітьми з емоційно-вольовими порушеннями, недостатній рівень їх кваліфікації та спеціальних знань та складність в організації оздоровчо-рекреаційних занять для даного контингенту.

На основі даних констатувального експерименту обґрунтовано програму оздоровчо-рекреаційних занять з використанням засобів скелелазіння для дітей молодшого шкільного віку з емоційно-вольовими порушеннями, яка включала вправи на розвиток соціальної взаємодії та комунікації; вправи та ігрові технології, спрямовані на розвиток вольових якостей; вправи на відчуття статичної та динамічної рівноваги; розвиток дрібної моторики рук, вправи на розвиток уваги, ігрові технології, естафети, квести з елементами скелелазіння. Включення до програми спеціальних вправ, спрямованих на знайомство з технікою скелелазіння, сприяло освоєнню таких елементів початкової технічної підготовки: правильна постановка ніг на зачіпки; тримання зачіпок руками різними хватами, розташування тулуба паралельно стінці, переміщення з елементами траверсу. При реалізації теоретичної складової оздоровчо-рекреаційної програми були проведені спільні заняття з батьками для розуміння та управління емоційною

сферою дитини, спрямовані на розвиток морально-вольових якостей особистості, що формуються в процесі спеціальних рухових занять, ігор. На кожному занятті застосовувалися адекватні засоби оперативного лікарсько-педагогічного контролю.

На кінець перетворювального педагогічного експерименту було зафіксовано статистично значущі зміни ($p < 0,05$; $p < 0,001$) у показниках, які характеризують тотальні розміри тіла. Позитивний вплив рекреаційних занять скелелазінням відобразився у зменшенні кількості дітей з надлишковою масою тіла. Статистично значущих змін ($p < 0,001$) зазнали показники, які характеризують роботу серцево-судинної та дихальної систем. Під впливом рекреаційних занять із засобами скелелазіння у молодших школярів 9 років відбулися статистично значущі зміни ($p < 0,001$) у показниках, які характеризують силові якості, гнучкість та спритність. Статистично значущих змін зазнали показники, які відображають рівень фізичного здоров'я та фізичної працездатності. Аналіз середньо групових результатів, які відображають емоційно-вольову сферу молодших школярів, після педагогічного експерименту відповідає недостатньо сформованому рівню, хоча спостерігається їх позитивна динаміка від 7,7 % до 25,0 %. Засоби скелелазіння сприяли вірогідному ($p < 0,05$) покращенню таких вольових якостей: дисциплінованість, самостійність і наполегливість – на 14,3 % та 13,0 %; витримка і організованість – на 11,1 % та 17,6 %; ініціативність – на 25 %.

Переважає більшість молодших школярів 9 років на кінець педагогічного експерименту мала індивідуальні значення сумарного відхилення від аутогенної норми в діапазоні 5,6-17,0, що свідчить про позитивну динаміку даного показника та хорошу нервово-психічну стійкість. Позитивним є те, що на кінець педагогічного експерименту у молодших школярів 9 років взагалі не було виявлено високого рівня нервово-психічної напруги. Покращення психоемоційного стану вплинуло на комунікативні якості дітей, які на кінець педагогічного експерименту почали активно

приймати участь у командних рухливих іграх і допомагати один одному під час подолання перешкод.

Отримані в ході педагогічного експерименту результати свідчать про ефективність програми оздоровчо-рекреаційних занять з використанням засобів скелелазіння для дітей молодшого шкільного віку з емоційно-вольовими порушеннями й організаційно-методичних умов її впровадження.

Недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення

Дисертаційна робота Кадієвої М. В. оформлена згідно з вимогами МОН України. Текст викладений українською мовою в логічній послідовності, побудова дисертації традиційна. В огляді літературних джерел проведений глибокий, всебічний аналіз робіт вітчизняних і зарубіжних авторів. У літературі вдало висвітлено проблеми емоційного розвитку, що зумовлено тенденцією до зростання кількості дітей із порушеннями когнітивного розвитку. Висвітлена важливість розробки та теоретичного обґрунтування програми оздоровчо-рекреаційних занять із використанням засобів скелелазіння для дітей молодшого шкільного віку з емоційно-вольовими порушеннями та визначення організаційно-методичних умов її впровадження.

Кожний розділ власних досліджень закінчується логічно сформованими висновками із викладенням своєї думки щодо отриманих результатів дисертанта, що дозволяє оцінити повноту висвітлення матеріалу.

Крім позитивних моментів дисертації, слід вказати на окремі аспекти, які недостатньо відображено в роботі.

1. При впровадженні програми оздоровчо-рекреаційних занять вами застосовувалися корекційні методи впливу: сенсорної інтеграції та позитивного стимулювання, в той же час потребують детальнішої характеристики особливості застосування даних методів при організації оздоровчо-рекреаційних занять з використанням засобів скелелазіння для дітей молодшого шкільного віку з емоційно-вольовими порушеннями.

2. На нашу думку, потребує обґрунтування ефективність застосування при організації оздоровчо-рекреаційних занять з даним контингентом малогрупового методу.

3. Програмою оздоровчо-рекреаційних занять для дітей з емоційно-вольовими порушеннями передбачено застосування вправ на розвиток соціальної взаємодії та комунікації; вправ та ігрових технологій, спрямованих на розвиток вольових якостей; вправ на відчуття статичної та динамічної рівноваги; розвиток дрібної моторики рук, вправ на розвиток уваги тощо, в той же час додаткового пояснення потребує співвідношення цих вправ у програмі, їх пріоритетність та наступність у використанні та впровадженні.

4. У тексті роботи зустрічаються поодинокі стилістичні та орфографічні помилки.

У порядку дискусії варто отримати відповіді на такі запитання:

1. Чи використовували Ви досвід зарубіжних фахівців, тренерів, якщо так, то з яких країн та чи є суттєві відмінності в їх програмах для дітей з емоційно-вольовими порушеннями?

2. На скільки сьогодні, на Ваш погляд, батьки проінформовані про можливість залучати своїх дітей до оздоровчо-рекреаційних занять зі скелелазіння?

Вказані зауваження не впливають на загальне позитивне враження від роботи та не знижують наукову і практичну значущість отриманих результатів дослідження.

Висновок про відповідність дисертації до встановлених вимог

Дисертаційна робота Кадієвої Маргарити Василівни на тему: «Організаційно-методичні умови впровадження засобів скелелазіння в оздоровчо-рекреаційну діяльність дітей молодшого шкільного віку з емоційно-вольовими порушеннями» є самостійним завершеним науковим дослідженням, що має важливе теоретичне і практичне значення для

фізичного виховання – удосконалення організаційно-методичних умов впровадження засобів скелелазіння для дітей молодшого шкільного віку з емоційно-вольовими порушеннями. Виявлені зауваження та пропозиції не знижують загального рівня наукового та практичного значення результатів роботи.

Дисертаційна робота Кадієвої Маргарити Василівни на тему: «Організаційно-методичні умови впровадження засобів скелелазіння в оздоровчо-рекреаційну діяльність дітей молодшого шкільного віку з емоційно-вольовими порушеннями» є завершеним самостійним дослідженням, має наукову новизну, характеризується новим підходом і практичною цінністю, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор Кадієва Маргарита Василівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Офіційний опонент:

доктор наук з фізичного
виховання та спорту, професор,
професор кафедри теорії і практики
фізичної культури і спорту
Рівненського державного
гуманітарного університету

